

DOI: 10.18832/kp2016007

Velkostatkové pivovary a první pozemková reforma: nástin vzájemných interakcí Státního pozemkového úřadu a velkostatkářských majitelů pivovarů

Breweries and First Land Reform: A Short Description Of Interaction Between State Land Office And Owners Of Land Estates And Their Breweries

Pavel DUFEK

Národní archiv, Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4, Chodov / National archive, Archivní 2257/4, 149 00 Praha 4 – Chodov
e-mail: pavel.dufek@nacr.cz

Recenzovaný článek / Reviewed Paper

Dufek, P.: Velkostatkové pivovary a první pozemková reforma: nástin vzájemných interakcí Státního pozemkového úřadu a velkostatkářských majitelů pivovarů. Kvasny Prum. 62, 2016, č. 2, s. 52–55

První pozemková reforma probíhající v letech 1919 až 1939 pozměnila podobu velkostatků. Nemalá část jejich zemědělské půdy byla přidělena drobným a středním rolníkům. Příspěvek analyzuje na větším počtu velkostatků, zda se jejich majitelé snažili udržet si ve vlastnictví pivovary s nimi vlastnický spojené. Nejprve je nastíněn právní rámec, v němž se museli majitelé velkostatku a státní úřady pohybovat, ale který zároveň mohli využít k dosažení cíle, který sledovali. Podrobněji je na několika velkostatech ukázáno, jak si velkostatkáři při jednání se státními úřady počínali a čeho využívali. Výsledkem zkoumání je závěr, že velkostatkáři se snažili, vedení pravděpodobně ekonomickou motivací, udržet si ve vlastnictví pivovary, a že státní orgány neměly velký zájem na vyvlastnění pivovarů.

Dufek, P.: Breweries and First Land Reform: A short description of interaction between State Land Office and owners of land estates and their breweries. Kvasny Prum. 62, 2016, No. 2, pp. 52–55

The first land reform took place in the years 1919 and 1939 in the Czechoslovak Republic and changed extent of the large land estates. A huge amount of the agricultural land was redistributed to small and middle farmers. However, breweries usually remained in the hands of the landowners. The presented study analyses the huge amount of the large land estates. The author investigates, whether or not the landowners made efforts to hold on ownership of breweries.

At first the legal frame is outlined, in which the landowners and state authorities were obliged to operate, and which they could utilize to achieve the goal they wish at the same time. The author demonstrates on some large land estates from the chosen sample in detail, how the landowners dealt with the state authorities and which methods they used for negotiating.

The author's conclusion of the research is that the landowners tried to hold on ownership of breweries and state offices were not very interested on expropriation of breweries. The economic motivation of such dealing is probable.

Dufek, P.: Die Großgutbrauereien und die erste Bodenreform: Der Entwurf von Interaktionen von Staatsbodenamt und Inhaber von Grossgutbrauereien. Kvasny Prum. 62, 2016, Nr. 2, S. 52–55

Die im Zeitraum 1919 – 1939 laufende Bodenreform hat die Großgütern wesentlich geändert. Wesentliche Fläche des Bodens wurde den mittelständischen und kleinen Ackermännern gegeben. Im Artikel wird der größere Teil von Großgütern analysiert, ob die Inhaber die mit Großgut verbundenen Brauereien weiter besitzen wollten. Erstmal wurden die Rechtsgrenzen entworfen, in deren die Brauereibesitzer und Staatsbeamte zusammen verhandeln mussten um seine Ziele zu erreichen. Am Beispiel einigen Großgütern wurde es gezeigt, wie die Brauereibesitzer die Verhandlung mit den Staatsbehörden geführt und was ausgenutzt hatten. Als das Ergebnis der Untersuchung gibt's eine Schlußfolgerung, dass wahrscheinlich durch ökonomische Situation gezwungen, haben sich die Inhaber bestrebt, die Brauereien weiter zu besitzen und die Behörden hatten keine große Interesse diese Betriebe zu enteignen.

Klíčová slova: pivovar, první pozemková reforma, velkostatky, historie

Keywords: brewery, First Land Reform, large estate, history

1 PŘEDMĚT ANALÝZY A POUŽITÉ ZDROJE

Příspěvek se zabývá otázkou, zda se při provádění první pozemkové reformy majitelé velkostatků snažili podržet si ve vlastnictví pivovary (nemovitosti za pivovarské označované), které na počátku první pozemkové reformy byly propojeny vlastnický s jejich velkostatky. Vychází se ze dvou hypotéz: 1) pivovarská výroba byla velkostatkáři chápána jako prostředek umožňující vytvářet i nadále příjmy nutné pro udržení dosavadního společenského standardu, resp. navyklé životní úrovně, přičemž se v tomto případě nezkoumá, zda udržení pivovaru ve vlastnictví přinášelo jeho majiteli ve skutečnosti peněžní zisk či ztrátu a zda byl v provozu. 2) Státní orgány pověřené prováděním pozemkové reformy se snažily v prvé řadě o zmenšení výměry zemědělské půdy vlastněné velkostatkáři převedením jejího vlastnictví do rukou selských statkářů, středních a drobných rolníků (Slezák, 1994; Rychlík, 1994), nikoli o přechod vlastnictví pivovarů na nové soukromé vlastníky či na stát.

Pivovary byly od novověku tradiční součástí hospodaření velkostatků; mnohdy stavebně či přinejmenším místně souvisely s hlavní sídlem velkostatku (Čechura, 1993; Patočka, 2011; Petráň, 1995, s. 383–385; Tittel, 1910). V analýze jsou pojímány za velkostatkové typy pivovarů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, u nichž je uváděno

(Voženílek, 1929; 1930a), že byly součástí velkostatku v době zahájení první pozemkové reformy. V této analýze se za velkostatky považují pozemkové majetky o výměře „větší než 150 ha půdy zemědělské (rolí, luk, zahrad, vinic, chmelnic) nebo 250 ha půdy vůbec.“ Údaje získané z dobových tištěných publikací (Hácha et al., 1934; Veith, 1920; Voženílek, 1929; 1930a; Lustig a Světnička, 1932) byly ověřovány a doplňovány sondami v nepublikovaných pramenech nacházejících se v Národním archivu ve fondu Státní pozemkový úřad – spisy všeobecné, Praha v příslušných archivních jednotkách a ve fondu Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha, a to v zachovaných a ve vztahu ke zkoumané problematice relevantních archiváliích úřední povahy, a případně i původu, zařazených v příslušných vlastnických souborech (L1 – L886) (NA, SPÚ-VS).

2 NÁSTIN PROVÁDĚNÍ PRVNÍ POZEMKOVÉ REFORMY A JEJÍHO PRÁVNÍHO RÁMCE

První pozemková reforma je spojována především s přidělováním zemědělské půdy velkostatků žadatelům z řad zemědělců, což byl bezpochyby její hlavní cíl i výsledek, a též vlastnických provozů a zařízení, které umožňují zpracovávat a zhodnocovat produkci z ní pocházející (Slezák, 1994; Průcha, 2004, s. 122–128; Kárník, 2006, s. 463–490; Doležalová, 2008; Dufek, 2014). Důsledkem bylo mimo jiné to, že podíl zemědělské půdy na celkové výměře, kterou velkostatky obhospodařovaly, se zmenšil (Průcha, 2004; Dufek, 2014).

S využitím zákonných norem je možné poměrně snadno stanovit, kdy první pozemková reforma začala, ale je velmi obtížné určit, kdy skončila. Státní pozemkový úřad (dále jen SPÚ) ji prováděl do roku 1935, kdy byl vládním nařízením č. 22/1935 Sb. z. a n. zrušen, ale vykonávání jeho působnosti přešlo okamžitě na Ministerstvo zemědělství. (dále jen MZe). Nově vytvořený IX. odbor tohoto ministerstva pak prováděl první pozemkovou reformu na území ČSR zcela v intencích SPÚ a za shodných úředních postupů až do 15. března 1939. Stanovit řádné úřední ukončení pozemkové reformy tudíž není možné obecně, ale jen případ od případu. U majetkových souborů (tj. velkostatků), které se nacházely v těch částech Československa, které byly po 1. říjnu 1938 zabrány okolními státy, je obtížné určit, zda vůbec byla řádně úředně ukončena.

Zákonem, kterým skutečně začala první pozemková reforma, byl zákon o zabránění velkého majetku pozemkového č. 215/1919 Sb. z. a n. Podle § 2 se zabíral pozemkový majetek „náležející vlastnický jediné osobě [...] nebo týmž spoluvlastníkům“, jestliže jeho výměra byla k 28. říjnu 1918 „větší než 150 ha půdy zemědělské [...] nebo 250 ha půdy vůbec.“ Nutné je v této souvislosti uvést, že zábor není vyvlastněním nemovitosti (Veith, 1920, s. 61), ale je „jen“ omezením výkonu některých vlastnických práv s nemovitostí spojených, především práva bez souhlasu státních orgánů ji zcizit, pronajmout nebo použít jako zástavu. Dalekosáhlé důsledky měl rovněž § 3 odst. a) záborového zákona, který určoval, že „ze záboru jsou vyloučeny objekty právně i hospodářsky samostatné, jež neslouží hospodaření na zabraných nemovitostech.“ Posuzovalo se totiž, zda většina surovin, zpracovávaných příslušným provozem, pochází z velkostatku, který náležel jeho vlastníkově (NA, SPÚ-SV, inv. č. 84, Společné směrnice, ka 162; Hácha et al., 1934). Podle § 11 záborového zákona měli majitelé „právo, aby jim byla z majetku jim zabraného přidělena majetnost nepřesahující výměry uvedené v § 2, pokud možno dle [jejich] volby.“ Těmto osobám bylo možno „propustiti ze záboru i větší výměru“, ale ze záboru nesmělo být podle tohoto paragrafu „propuštěno více než 500 ha půdy.“ Z hlediska provádění pozemkové reformy je asi nejdůležitější zákon č. 81/1920 Sb. z. a n. V jeho § 1 bylo stanoveno, že zabraná a převzatá půda se měla přidělovat „jednotlivcům, a to malým zemědělcům, domkářům, drobným živnostníkům, zaměstnancům zemědělským i lesnickým a bezzemkům“. Podle § 20 přidělového zákona se při vytváření přidělového plánu muselo přihlížet k tomu, „aby přidělem nebyly rušeny krásy přírodní a ráz krajinný a aby nevzaly újmy památky přírodní, historické a umělecké.“ SPÚ mohl pro dosažení tohoto cíle „svolit, aby plochy, které jsou věnovány parkům, přírodním parkům, které slouží jinak k okrase krajiny, nebo jejichž účelem jest zachovati ukázkou původního rázu krajinného, nebo zajistiti a ochrániti historické památky a jejich okolí s nimi úzce souvisící, vlastníku byly ponechány vedle výměry půdy, která podle § 11 zákona ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. zák. a nař., může býti propuštěna dosavadnímu vlastníku ze záboru, jestliže vlastník podrobí se podmínkám stanoveným pozemkovým úřadem“. Na uvážení Státního pozemkového úřadu tak záviselo, zda majiteli bude ponecháno ve vlastnictví nanejvýše 500 ha, jak stanovoval § 11 záborového zákona, nebo mnohem více. Nemovitosti, které byly určeny k přidělení, byly majiteli odňaty za cenu, která byla složitě vypočítávána. Podle § 41 zákona č. 329/1920 Sb. z. a n. byla za základ při výpočtu náhradové ceny vzata nominální cena při prodeji statků o výměře větší než 100 ha z let 1913 až 1915. Při určování ceny se musela zohlednit u zemědělské půdy její výměra a kvalita, u lesů jejich věk a druhová skladba, dále vzdálenost nemovitostí k dopravní infrastruktuře, sídlům, stav budov a jejich vybavení, což bylo v případě pivovarů velmi důležité, atd. Výši stanovené částky musel, pokud s ní majitel nesouhlasil, potvrdit soud. Výsledná suma mohla být též dosažena dohodou mezi vlastníkem a SPÚ. Polovina vyvlastňovací ceny byla v podstatě splatná ihned, druhá se měla splácet v úrocích splátkách. Všechna tato ustanovení týkající se cen a poskytování náhrad za převzatý majetek mohla mít vliv na postoje SPÚ vůči vlastníkům pivovarů. Určit hodnotu pivovaru, tj. jeho strojního vybavení, budov a práv (např. odběru vody či ledu z rybníků), při zohlednění velikosti výstavu a možnosti odbytu, sice asi bylo technicky náročné, ale díky množství odborníků poměrně snadno, a navíc též nezávisle, přezkoumatelně a opakovaně ověřitelně (srv. Kratochvíle, 2005, s. 44–67).

3 PRŮBĚH PRVNÍ POZEMKOVÉ REFORMY A VELKOSTATKOVÉ PIVOVARŮ

Z půdy zabrané pro potřeby pozemkové reformy tvořila zemědělská půda podle údajů z roku 1929 jen menší část (Voženílek, 1930b,

s. 285) a lesní půda největší část; pivovary pak patrně nejmenší část. Celková výměra plochy pivovarů však nebyla sledována, a to zřejmě proto, že to nebylo považováno za účelné. Pivovar byl asi považován za přesně definovatelný objekt, jehož rozloha navíc v rámci výměry velkostatku netvořila zpravidla podstatnou položku.

Bylo zjištěno, že na území země České a Moravskoslezské se na konci roku 1928 nacházelo nejméně 306 pivovarů (přinejmenším 4 z toho mimo provoz), které byly z důvodů nějakého propojení s velkostatkem nebo jeho majitelem (majiteli) úřady zahrnuty do provádění první pozemkové reformy (Voženílek, 1930b, s. 299; Voženílek, 1929; 1930a).

Nejvýhodnější bylo pro majitele pivovaru spojeného s velkostatkem, pokud nechtěl, aby byl pivovar v záboru, vyloučení pivovaru podle § 3 odst. a) záborového zákona. Úspěšně toto ustanovení použil Leopold Sternberg u jím vlastněného velkostatku Malenovice – Pohořelice. Rozhodnutím SPÚ mu byl vyloučen ze záboru jak pivovar se sladovnou v Malenovicích (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 597/5 sign. IB, rozhodnutí SPÚ z 29. července 1929). Stejně cíle se podařilo dosáhnout rovněž zástupcům vyslaným Marií – Terezií Fügnerovou vlastníci velkostatek Herálec k jednání o vyloučení podle § 3 odst. a) záborového zákona, neboť při místním šetření dokázali, že pozemky jejího pivovaru v Humpolci (cca 29 ha, z toho cca 24 ha luk a 5 ha rybníků) „byly vždy řízeny správou pivovaru.“ Následně byla protokolárně uznána právní a hospodářská samostatnost pivovaru vyrábějícího 16 tisíc hl piva ročně a pivovar byl komisí protokolárně ohodnocen jako schopný vyloučení ze záboru, a to i s těmi takřka 24 ha luk a 5 ha rybníků, protože sloužily k živění tažných pivovarských koní a zásobování pivovaru vodou a ledem (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 164, sign. IB, protokol ze 13. října 1925).

Pokud si majitel pivovaru (nemovitostí označovaných za pivovarské) a velkostatku byl vědom, že prokázat, že jím vlastněný pivovar je hospodářsky a právně samostatný, asi nebude možné, ale hodlal si jej podržet ve vlastnictví, mohl požádat o jeho propuštění ze záboru na základě § 11 zákona č. 215/1919 Sb. z. a n. Svým zněním tento paragraf v podstatě neumožňoval SPÚ nic jiného než požadované nemovitosti, pokud nedosahovaly v souhrnu výměry 150 zemědělské půdy nebo 250 ha veškeré půdy, ze záboru propustit. Nemožnost to učinit musela být tak dobře odůvodněna, aby obstála i před soudem, protože na něj se mohl majitel velkostatku obrátit. Jestliže tedy byla podána žádost o propuštění nemovitostí tvořících pivovar v Manětíně ze záboru, jak to učinil v červenci 1927 vlastník velkostatku „Manětín – Rabštýn – Kaloc“ Jan Lažanský, nezbyvalo SPÚ než pivovar v Manětíně rozhodnutím z 8. září 1927 ze záboru propustit (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 342, sign. IB). Stejně to zřejmě bylo i v případě pivovaru v Bechyni, který patřil vlastníkově velkostatku Bechyně Alfonsu Paarovi. Pivovar v Bechyni je totiž uveden mezi propuštěnými nemovitostmi podle § 11 záborového zákona v rozhodnutí SPÚ z 10. června 1926 (NA, SPÚ-VS, vlastnické soubory L 452/1-5, sign. ID). Ze zachovaných archiválií ve fondu Státního pozemkového úřadu plyne, že posuzování SPÚ, zda nemovitosti propustit podle § 11 nebo vyloučit ze záboru podle § 3 odst. záborového zákona, probíhalo často souběžně a za aktivní účasti majitelů velkostatků (museli o propuštění nebo vyloučení požádat a mohli v průběhu jednání své žádosti modifikovat), takže nelze vyloučit, že při jednáních o vyloučení a propuštění se nemovitosti mohly „přesouvat“ z jedné skupiny do druhé. Vyloučení ze záboru podle § 3 odst. a) nebo propuštění podle § 11 mělo některé další dopady: Pro majitele i SPÚ mohlo být výhodné ujasnit si, se kterými nemovitostmi už nebude možno pro příděl počítat. Mnozí majitelé se asi i proto snažili dohodnout se s SPÚ co možná nejdříve a SPÚ byl k dohodě mnohdy ochoten. Z archiválií lze dovést, že na přelomu 20. a 30. let 20. století bylo již něco málo přes 65 % pivovarů vyloučeno nebo propuštěno ze záboru (NA, SPÚ-SV; NA, SPÚ-VS; Voženílek, 1929; 1930a; vlastní výpočty). Nad nemovitostmi, tudíž i pivovary, jejichž zábor skončil podle § 11 nebo § 3 odst. a) zákona č. 215/1919 Sb. z. a n., navíc už neměly poté státní orgány provádějící první pozemkovou reformu žádnou pravomoc, dokonce ani nebyly, krom skutečně výjimečného případu, oprávněny své rozhodnutí změnit (NA, SPÚ-SV, inv. č. 84, Společné směrnice, ka 162). Takřka dvě třetiny z pivovarů (nemovitostí za pivovarské označené) zabraných v roce 1919 tak na počátku 30. let 20. století byly sice stále ve vlastnictví svých tehdejších majitelů nebo jejich dědiců, ale již nebyly spojeny s dalším prováděním první pozemkové reformy.

Další možností, jak si podržet nemovitost ve vlastnictví, bylo požádat o její ponechání podle § 20 zákona č. 81/1920 Sb. z. a n. V tom případě ovšem majitel musel očekávat, že mu budou tyto nemovitosti ponechány, jen pokud „podrobí se podmínkám stanoveným po-

zemkovým úřadem⁴. Obvyklou podmínkou byl závazek využívat zisků z nemovitostí takto ponechaných k údržbě zámků, parků, kostelů atd. Majitelé bývají ochotni na takovéto podmínky přistoupit, protože nebyly – zvláště ohledně závazku udržovat rodinné sídlo nebo hrobku – rozhodně neúnosné. Souhlasili s ní např. zřejmě příslušníci rodiny Wopršálkových, kteří vlastnili velkostatek Nekmír (Voženílek, 1929, s. 58). Potíže je přijmout nemělo ani Arcibiskupství pražské, kterému byly rozhodnutím SPÚ z 19. května 1927 ponechány budovy pivovaru Nový Rychnov na stejnojmenném velkostatku (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 778/6, sign. IB). Nicméně, ve 20. letech bylo využívání § 20 záborového zákona ve spojení s pivovary spíše výjimečné, týkalo se přibližně 8 % pivovarů (Voženílek, 1929; 1930a; vlastní výpočty).

Doba, do níž bylo nezbytné určit, které nemovitosti jsou vyloučeny nebo propuštěny ze záboru, ale nebyla přímo stanovena. Mnohé okolnosti (velikost velkostatků, nevyjasněné rodinné a finanční vztahy, zdržovací taktika, pracovní vytížení majitelů a SPÚ atd.) působily na to, že velké výměry půdy velkostatků již byly přiděleny žadatelům či jimi koupi za souhlasu SPÚ získány, ale o tom, které nemovitosti budou podle § 3 odst. a) vyloučeny nebo propuštěny ze záboru podle § 11 zákona č. 215/1919 nebo majiteli ponechány podle zákona č. 81/1920 Sb. z a n., ještě nebylo rozhodnuto.

Podle dohody o konečném vyřešení pozemkové reformy na velkostatku Roudnice, který vlastnický náležel Maxi Lobkowiczovi, je datováno rozhodnutí o propuštění roudnického pivovaru ze záboru podle § 11 záborového zákona 9. červencem 1933 (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 362, sign. ID).

Skutečnost, že byl pivovar v záboru, ovšem neznamenala, že se v něm nemohlo vařit pivo. Za jistých okolností mohl být majitel dokonce spokojen s tím, že pivovar je v záboru: V případě velkostatku Častolovice, který byl velmi silně zatížen mnoha finančními břemeny, se nepodařilo prozatím nalézt doklad o tom, že jeho majitel Leopold Sternberg vůbec usiloval o zrušení záboru pivovaru v Častolovicích podle jakéhokoliv použitelného ustanovení (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 597-8/1, sign. IB, IC1). Zabraná nemovitost totiž mohla být zcizena či vyžadována jako zástava za úvěr jen se souhlasem SPÚ (MZe)...Ve druhé polovině 30. let se nacházelo v záboru asi až 10 % pivovarů, a to z mnoha různých důvodů.

Jestliže nebyl pivovar (nemovitosti označované za pivovarské) vyloučen či propuštěn ze záboru podle § 3 odst. a) a § 11 záborového zákona, ponechán majiteli podle § 20 přidělového zákona nebo nadále podle § 1 záborového zákona zabrán, mohl být Státním pozemkovým úřadem, případně IX. odboru Ministerstva zemědělství, přidělen. Přidělovému řízení ovšem muselo předcházet vyvlastnění, jehož nejpodstatnější součástí bylo určení ceny vyvlastňované nemovitosti, což bylo technicky dosti náročné. Nesnadnou záležitostí bylo také nalezení vhodného přidělce. Z hlediska státních přidělových orgánů (ústředí SPÚ/MZe, jejich obvodových úřadoven a přidělových komisariátů) musel žadatel o získání pivovaru v rámci řádného přidělového řízení skýtat svým odborným vybavením a finančním zázemím záruky, že uhradí podstatnou část ceny hned (zbytek případně ve stanovených splátkách) a že bude úspěšně hospodařit a nezkrachuje. Nepřekvapí tudíž, že podle zjištění z pramenů bylo přiděleno jen cca 5 % ze zabraných pivovarů (pivovarských nemovitostí), a to v zásadě osobám, které měly k pivovarovství (nemovitostem za pivovarské označované) již nějaký vztah nebo byl opodstatněný předpoklad, že budou přidělené nemovitosti řádně využívat a dostojí všem závazkům spojeným s jejich přidělením. Jedním z přidělových pivovarů byl Thurn-Taxiský pivovar v Košumberku. Přidělen byl rozhodnutím SPÚ z 28. května 1927 dosavadnímu pachtýři (od dubna 1911 do září 1926) Františku Kašparovi a jeho manželce Marii za 170 000 Kč s platností od 1. dubna 1925. Na uhrazení přidělové ceny pivovaru zapůjčila Kašparovi 70 000 Kč Občanská záložna v Luži; při řádném splácení byl úrok 6 %. Cena nemovitosti pivovaru byla oceněna na cca 48 210,60 Kč, přičemž nebylo oceněno strojní zařízení pivovaru. O ně se vedl spor do 24. května 1927 (sic), kdy Okresní soud ve Skutči rozhodl, že 136 256 Kč za strojní zařízení pivovaru nemusejí Kašparovi knížeti Albertu Thurn-Taxisovi uhradit. Jednání o náhradové ceně za převzaté nemovitosti velkostatků Rychmburk, Chotěšov a Litomyšl se pak táhla další roky (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 639/3, sign. I B, IE1, IE2, IF15, ocenění pivovaru Košumberk leden 1925, rozhodnutí o přidělu z 28. května 1927, rozsudek Okresního soudu ve Skutči 24. května 1927; vlastnický soubor L 639, sign. ID).

Pivovar mohl být se souhlasem SPÚ, případně IX. odboru MZe, také prodán svým dosavadním majitelem fyzické či právnické osobě. Prodeje fyzické osobě nebyly nijak četné, podle sond v pramenech bylo takto zcizeno nanejvýše 5 % pivovarů (NA, SPÚ-SV; NA, SPÚ-

-VS; Voženílek, 1929; 1930a). Prodeje právnické osobě byly zřejmě o něco čtenější, majitele takto změnilo asi 7 % pivovarů. Je ovšem otázkou dalšího zkoumání, nakolik byla změna majitele úplnou a skutečnou. V případě pivovaru v Jankově, který nabyla koupí Okresní správní komise ve Voticích, tomu tak zřejmě skutečně bylo (Voženílek, 1929, s. 644). Prodej pivovarů v Dobříši, Točnicku a Švabíně Středočeskému pivovarnickému průmyslu v Dobříši, spol. s r. o., 9. října 1919 za 675 000 Kč, který schválil SPÚ v zimě 1920, ale takovým prodejem zajisté nebyl. Zakladateli a majiteli Středočeského pivovarnického průmyslu, spol. s r. o., byli totiž podle společenské smlouvy z 24. října 1918 „Josef kníže z Colloredo-Mansfeldů... Jeroným hrabě z Colloredo-Mansfeldů [...] a pan Václav Palivec“, tj. majitel, dědic a správce pivovarských provozů Colloredo-Mansfeldských v Dobříši. Při vědomí tohoto není překvapivé, že počátkem 30. let 20. století byla společnost řízena Colloredo-Mansfeldským ústředním ředitelstvím (NA, SPÚ-VS, vlastnický soubor L 79/1, sign. ID; Tittel, 1910, s. 65; Lustig a Světnička, 1932, s. 250–251).

4 ZÁVĚR

Pokud se shrnou a porovnají výsledky první pozemkové reformy ve vztahu k pivovarům, je možno ze zjištěných skutečností odvodit, že většina majitelů se snažila podržet si pivovary (nemovitosti označované za pivovarské) ve vlastnictví. Důvodem pro toto počínání byla pravděpodobně úvaha majitelů velkostatků, že zisky z pivovarské výroby jim umožní udržovat si dosavadní životní standard. Zda tomu tak bylo, je ovšem možné zjistit jen rozbořením hospodaření jednotlivých velkostatků a pivovarů. Je takřka jisté, že státní orgány provádějící první pozemkovou reformu nijak zvlášť neusilovaly o vyvlastnění a následně přidělení pivovarů novým nabyvatelům. Zda důvodem bylo to, že by bývalým majitelům musely být uhrazeny značné částky jako náhrady nebo obtížné hledání nových vhodných majitelů, je otázkou dalšího zkoumání.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní fondy

NA, SPÚ-SV: Národní archiv, fond Státní pozemkový úřad – spisy všeobecné, Praha.

NA, SPÚ-VS: Národní archiv, fond Státní pozemkový úřad – Vlastnické soubory majitelů velkostatků, Praha, signatury IB, ID, IC1, IE1, IE2, IF15.

Literatura

Čechura, J., 1993: Sedláci Petra Voka. In: Čechura, Jaroslav. Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie, 5 (1994, 3-4): 50–53, 81–85.

Doležalová, A., 2008: O ukrajině myšlenkách aneb Ideologie agrarismu versus ekonomicko-politická realita. In: Harna, J. – Rašticová, B. (ed.): Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami, Studie Slovákého muzea Uherské Hradiště 13/2008, Slovákého muzeum v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště: 127–136. ISBN 978-80-86185-90-3

Dufek, P., 2014: Nástin průběhu 1. pozemkové reformy na Slánsku. In: Bartoníček, P. (ed.): Město a region v dramatickém století – Slaný a Slánsko ve XX. století, Slaný: 17–36. ISBN 978-80-905346-2-9

Hácha, E., Hoetzel, J., Weyr, F., Laštovka, K., 1934: Slovník veřejného práva československého, Sv. III, Brno: 332–355.

Kárník, Z., 2006: České země v éře První republiky, Díl I., Nakladatelství Libri, Praha: 347–367, 479–488. ISBN 80-7277-195-7

Kaučká, K., 2013: Pozemková reforma na velkostatku Křivoklát, diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, staženo [2015-11-10] z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120135493>

Lustig, R., Světnička, F., 1932: Schematismus velkostatků v Čechách, Praha.

Kratochvíle, A., 2005: Pivovarovství v českých zemích v proměnách 20. století, Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, Praha. ISBN 80-86576-16-7

Patočka, J., 2011: Hospodářská situace majetkových komplexů rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowicz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století, In: Hospodářské dějiny / Economic History, 26/2, Historický ústav AV ČR, v.v.i., Praha: 174–201. ISSN 0231-7540

Petráň, J., et al., 1995: Dějiny hmotné kultury II/1, Karolinum, Praha. ISBN 80-7184-085-8

- Průcha, V., et al., 2004: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992, I. díl – Období 1918–1945. Nakladatelství Doplňák, Brno. ISBN 80-7239-147-X
- Rychlík, J., 1994: Sociální a národnostní dimenze československé pozemkové reformy v mezinárodním kontextu, In: Frolec, I. (ed.): Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Slováccké muzeum v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště: 43–50.
- Slezák, L., 1994: Pozemková reforma v Československu, In: Frolec, I. (ed.): Československá pozemková reforma 1919–1935 a její mezinárodní souvislosti, Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994, Slováccké muzeum v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště: 3–12.
- Tittel, I., 1910: Schematismus: landtäflicher Güter, Grösserer Rustikalwirtschaften, Beamten und Pächter, Josef Springer, Prag.
- Veith, K., 1920: Zákony o reformě pozemkové, Právnické nakladatelství, spol. s r. o., Praha.
- Voženílek, J., 1929: Předběžné výsledky čsl. pozemkové reformy, Obvodová úřadovna Státního pozemkového úřadu v Plzni,... v Mladé Boleslavi,... v Král. Hradci,... v Praze, (Zprávy Státního pozemkového úřadu, roč. II, 1929, řada A, č. 1–5, 6–9, 10–13, 14–17, 18–31), Státní pozemkový úřad v Praze, Bursík a Kohout, Praha.
- Voženílek, J., 1930a: Předběžné výsledky čsl. pozemkové reformy, Obvodové úřadovny Státního pozemkového úřadu v Brně,... v Olomouci (Zprávy Státního pozemkového úřadu, roč. III, , řada A, č. 1–8, 9–14), Státní pozemkový úřad v Praze, Bursík a Kohout, Praha.
- Voženílek, J., 1930b: Předběžné výsledky čsl. pozemkové reformy. Souhrn výsledků poz. reformy v zemi České a Moravsko-slezské (Zprávy Státního pozemkového úřadu, roč. III, řada A, č. 15–16), Státní pozemkový úřad v Praze, Bursík a Kohout, Praha.

*Do redakce došlo / Manuscript received: 12. 11. 2015
Přijato k publikování / Accepted for publication: 6. 1. 2016*